

DR. NEMES LÁSZLÓ

A társállat halála – Gondolatok Beregi Tamás *Egyszer egy kutya* című regényéről

Összefoglalás ♦ *Jóllehet a társállatok, például macskák és kutyák egyre nagyobb szerepet kapnak az életünkben, a tanatológia területén inkább csak szórványosan jelennek meg. Holott sok ember életében éppen a társállat megbetegedése, haldoklása és halála jeleníti meg a végesség legközelebbi megélését. A társállat halálának feldolgozása etikai kérdéseket is felvet, hiszen sokszor fájdalmas döntéseket kell hoznunk, nem is csak a hagyományos etikai elméletek formájában, hanem az állat és ember viszonyának általánosabb és mélyebb vonatkozásában. A narratív megközelítés az állatokkal kapcsolatban is lehetőséget kínál az élet értelmének erkölcsi reflexiójára. Tanulmányomban erre hozok egy kiváló irodalmi példát, Beregi Tamás *Egyszer egy kutya* című regényét (2021), ami az ember és kutya, Bertram és Lulu kapcsolatát, a kutya megbetegedését és halálát, majd Bertram gyászát mutatja be megrendítő erővel.*

Kulcsszavak: tanatológia, társállat, ember-állat viszony, narratív etika, regény, Beregi Tamás: *Egyszer egy kutya*

Death of a companion animal – Notes on Tamás Beregi's novel *Egyszer egy kutya (Once a dog)*

Summary ♦ *Although companion animals, like cats and dogs, gain a growing significance in our lives, in the field of thanatology they still play a rather marginal role. For many people, however, the most intimate lived experience on the finitude of life may come from the disease, dying, and death of a companion animal. The death of a companion animal raises ethical questions, as we often must make painful decisions, not just on the basis of traditional ethical theories, but in the general and deeper sense of the human-animal relationship. A narrative approach can provide us with tools for a moral reflection on the meaning of the whole life in relation to our animals too. In my paper, I analyse a prime literary example, Tamás Beregi's*

novel called *Egyszer egy kutya (Once a dog) (2021)*, which presents a moving story of the relationship between a man and a dog, Bertram and Lulu, the deteriorating health and the resulting death of the dog, and then Bertram's overwhelming grief.

Keywords: thanatology, companion animal, human-animal relationship, narrative ethics, novel, Tamás Beregi: *Egyszer egy kutya (Once a dog)*

Kutyák, macskák és más társállatok halála ritkán jelenik meg a tanatológia szakirodalmában. Akadnak tudományos elméletek az állatok halálfelfogásáról (*összehasonlító tanatológia*), számos pszichológiai kutatást ismerünk arról a veszteségről és gyászról, amelyet a társállatukat elvesztő emberek átélnek, egyre több gyászfeldolgozó csoport áll a rendelkezésükre (Masson, 2021). Mai kultúránk egyik kevésbé felismert sajátossága, hogy mennyire elterjedt a társállatok jelenléte, milyen mély viszony alakul ki ember és állat között. Sokan kifejezetten családtagnak tekintik a kutyájukat vagy macskájukat. A tanatológia társállatokra való kiterjesztése azonban egyelőre jórészt még várat magára.

A társállatok növekvő száma, illetve jelentősége az életünkben számos fontos tanulsággal szolgálhat a mai emberek halálhoz való viszonyának megértésében. Kutyák és macskák megbetegedése, balesete, szenvedése, haldoklása, halála sok ember számára közelebb, intenzívebb tapasztalat az élet végéről, mint amit embertársaival, akár közeli rokonaival, szeretteivel kapcsolatban átél. Nem feltétlenül azért, mert az állatokat jobban szeretjük az embereknél. Inkább arról van szó, hogy míg az emberek vonatkozásában olyan kulturális és intézményes keretek alakultak ki, amelyek inkább *távolítanak* a haldoklás és halál közvetlen tapasztalatától, az állatok esetében pont ellentétes az irány: egyre szorosabb kapcsolat alakul ki közöttünk.

Társállatainkkal együtt élünk, közösen töltjük velük napjainkat, gondoskodunk testi szükségleteikről, takarítunk utánuk, megosztjuk velük a legjobb falatokat, simogatjuk őket, akár együtt is alszunk velük. Végig követjük az életüket, nem ritkán a születésüktől fogva, egészen a halálukig, ezzel együtt felelősséget is vállalunk irántuk. Együtt vagyunk velük jóban-rosszban: átéljük örömeiket, félelmeiket, betegségeiket, tanúi vagyunk akár annak is, ahogy szaporodnak, világra hozzák, nevelik kölykeiket - majd annak, ahogy öregedni kezdenek, megváltozik viselkedésük, a szaguk, egyre több egészségügyi problémával néznek szembe, majd súlyosabb betegségek is megtámadják őket, haldokolni kezdenek és véget ér az életük.

A társállatok betegsége, haldoklása, halála különösen elszomorító, lehangoló, megindító tapasztalat. Az állatok kiszolgáltatottabbak, mint az emberek, betegségükben és halálukban ránk szorulnak, ebből adódóan reménytelen helyzetekben saját tehetetlenségünk is hangsúlyosabbá válik. Sigrid Nunez amerikai író *A barát* című regényében (2019) a következőképpen fogalmaz:

„Amikor azt kérdezik, miért nincs már macskám, nem mindig mondom meg az igazat, ami a macskáim halálával függ össze. Azzal, hogyan szenvedtek és haltak meg. // Minden állattartó keresztülmegy ezen. A jószág beteg, láthatóan beteg, de mi baja van? Nem tudja elmondani. // Az elviselhetetlen gondolat, hogy a kutyád, aki istennek tart, hiszi, hogy neked hatalmadban áll megszüntetni a fájdalmat, de valamilyen oknál fogva (valamivel a kedved ellen tett?) nem vagy hajlandó rá. // Rilke egyszer beszámolt róla, hogy látott egy haldokló kutyát, aki szemrehányó tekintettel nézte asszonyát. Később az élményt egyik regénye elbeszélőjének szájába adta: Meggyőződése szerint meg is akadályozhattam volna. Most hát kiderült, hogy mindig is túlbecsült engem. S arra már nem maradt időm, hogy megmagyarázzam neki. Idegenül és magányosan nézett rám, aztán kimúlt. // A gyanú, hogy a macskád, mivel büszke és független sztoikus, csak eltitkolja, hogy valójában mennyire rosszul állnak a dolgok. // Az út az állatorvoshoz, a diagnózis, legalább, végre. Műtét, gyógyszerek. (Ne köpd már ki azokat a rohadt tablettákat!) Remény. Aztán kétely. Honnan tudom, hogy fájdalmai vannak-e, és milyen erősek? Önző lennék? Vajon inkább szeretne meghalni? // Az évek során már átéltem ezt, sokszor, túl sokszor, karomban a macskával, aki, nyugtat meg az állatorvos, békésen fog eltávozni. Anyám, aki ugyancsak végigcsinálta, így mondta: A kis drágám végig ott feküdt a karomban, egészen a végsőig, és dorombolt. (Tudom: ez csak egy hang, amit kiadnak.)” (95-96.)

A társállatok halála több választási lehetőséget vet fel, ezzel együtt a döntések nyomasztó terhét is. Egy kutya vagy macska esetében döntéseket kell hoznunk a kezelések jellegéről, hosszáról, hogy mennyi pénzt fordítsunk a magasabb minőségű ellátásra, a kezelések felfüggesztéséről vagy beszüntetéséről, állathospice igénybe vételéről, az eutanázia („elaltatás”) lehetőségéről, az állat halála után pedig a holttest sorsáról. Ezzel kapcsolatban ma egyre több lehetőség merül fel, például a hamvasztás vagy a kisállatok számára létrehozott temetők. Ez utóbbi kérdéshez sorolható az is, hogy idővel bizonyára előkerül a kérdés, hogy vajon akarunk-e másik társállatot, esetleg a korábbihoz hasonlót (mi több, ha egyelőre csak érdekességként is, egyre gyakrabban hallunk a még nagyon drága klónozás lehetőségéről). A macskák és kutyák élettartama, még a legjobb tartásmód mellett, illetve a legszerencsésebb körülmények között is jóval rövidebb, mint az emberé, 12-15 év után, néhány kivételtől

eltekintve, elkerülhetetlenül bekövetkezik a haláluk. Eszerint a társállatok tartásakor előre fel kell készülnünk arra, hogy a halálba kísérésük felelősségét és tragédiáját is magunkra vállaljuk. Ez amellet, hogy beárnyékolja az új kisállat érkezésének örömét, elfogadhatóbbá teszi a végeesség tényét is.

A modern ember állatokhoz való viszonya sokat változott. Bizonyos állatok közelebb kerültek hozzá, míg mások eltávolodtak, egészen odáig, hogy kiirtották vagy ipari formában zsákmányolták ki őket. A huszadik század második felének egyik nagy áttörése volt az állatokkal kapcsolatos bánásmódunk, etikai normáink újragondolása. A filozófia, gyakorlati etika és bioetika egyik fontos ügyévé vált a korábban emberekre alkalmazott etikai keretek más fajok tagjaira való kiterjesztése. Az állatok idegrendszerének tudományos vizsgálata, valamint annak alapján, hogy miként teljesítenek bizonyos kognitív teszteken, milyen érzéseik vannak, kiszámítható, mennyire terjeszthetők ki rájuk az emberekre kidolgozott etikai elméletek, mint az utilitarizmus vagy a deontológia, amelyek meghatározzák, hogy egy adott helyzetben mi számít etikailag megfelelő cselekedetnek. Ha bizonyos állatoknak érzéseik, érzelmeik és bonyolultabb feladatmegoldási képességeik, netán éntudatuk is van, ahogy a legújabb tudomány rámutatott, akkor őket is erkölcsi státusszal kell felruháznunk, függetlenül attól, hogy mely fajba tartoznak. Az állatok jóllétét figyelembe vevő megfontolások mellett akadnak bioetikusok, akik kifejezetten *jogokkal* igyekeznek felruházni egyes állatfajok tagjait.

Az erkölcs és etika azonban sokkal tágabb, gazdagabb fogalmak, semhogy néhány formális előírásra tudnánk korlátozni azokat. A társállatok viszonylatában Cora Diamond (1978) képviselt egy alternatív felfogást, miszerint a velük szembeni etikai viszonyunk nem elvek, kötelességek vagy jogok formájában értelmezendő, hanem abban a közvetlen viszonyban, ahogy megosztjuk velük az életünket. Diamond etikája arra összpontosít, hogy a közösen megélt élettapasztalatok milyen etikai viszonyt alakítanak ki egymástól különböző lények között. Az utóbbi évtizedekben egy másik alternatív elképzelés is nagy szerepet kapott az erkölcsi gondolkodásunkban – a *narratív etika* gyakorlata. A narratív etika, ahogy a *narratív medicina* is, nem egyszerűen erkölcsi történeteket, etikai vonatkozású szövegeket elemez, hanem arra az erősebb tézisre alapul, hogy személyes identitásunk, éntudatunk narratív szerkezetű, összefüggő, folytonosan alakuló struktúra (Nemes, 2015, 2021).

Az emberi elme elementáris igénye bizonyos mintázatok: alakok, fogalmak, kategóriák, elméletek vagy éppen történetek felismerése. Folyamatosan összefüggő, tartalommal, értelemmel rendelkező egészként igyekszünk értelmezni a tapasztalatainkat, a környező világot és önmagunkat. Más dolog felismerni egy tárgyat, egy arcot, megalkotni a periódusos rendszert vagy felállítani egy tudományos elméletet, mint értelmezni egy bonyolult regényt vagy filmet.

Ez utóbbi esetekben, tehát regények, filmek és más emberi történetek esetében egy különleges értelmezési technikát alkalmazunk, nem arra figyelünk, hogy milyen oksági folyamatok zajlottak a fizikai tárgyak és testek körében, hanem arra, hogy milyen szándékok és más mentális tartalmak vezettek az események láncolatához. Egy másik ember narratív megértése, ahogy saját magunké is, ahhoz hasonlít, ahogy egy regényt megértünk: egy emberi *személy* belső világát összefüggő történetté alakítjuk. A narratív etika az értelmezés, a megértés etikája, a megértés lehetőségeit és korlátait mérlegelő erkölcsi gyakorlat.

Mi a helyzet az állatokkal? Egy vad farkassal, elefánttal, egy háziasított lóval, macskával vagy egy velünk szoros kapcsolatban élő kutyával? Lehet-e nekik bármiféle történetük, narratívájuk? Abban az értelemben mindenképp, hogy valahogy találkoztunk velük, hozzánk kerültek, felneveltük őket és sok minden történt velük együtt az életünk során. Ez azonban inkább a *mi* történetünk, a mi értelmezésünk a dolgokról, semmint maguké az állatoké. Másik lehetőség, hogy az állatok „szájába” adunk emberi értelmezési lehetőségeket, ami viszont magára vonja az *antropomorfizálás* vádját. A bugyuta reklámok beszélő állatai, a gyerekeknek szánt állatos könyvek, filmek, rajzfilmek, például Fekete István halhatatlan állattörténetei, bizonyára nem azzal az igénnyel készültek, hogy pontos képet fessenek az állatok belső mentális világáról. E művek tudatosan antropomorf jellegűek, voltaképpen emberi történetek, emberi gondolatokkal, érzésekkel és erényekkel, mert ezzel tudnak megszólítani minket, így szórakoztatnak, tanítanak, nevelnek. A gyermeki képzeletben még kevésbé különül el a saját világ és a mások világa, a valóság és a fikció, az emberek és az állatok felfogása, ezért ők jobban szeretik az efféle történeteket, nagyobb hatást gyakorolnak rájuk.

Graham Swift angol író *Lápvidék* című regényében (1994) ezt a gondolatot találjuk: „Gyermekeim, csak az állatok élnek teljességgel az Itt és Most-ban. Csak a természet nem ismeri sem az emlékezetet, sem a történelmet. De az ember – hadd kínáljak egy meghatározást – történetmesélő állat. Bárhova megy is, nem zűrzavaros nyomdokvizet akar maga mögött hagyni, sem üres teret, hanem a történetek vigasztaló hajóútbólyait és turistajelzéseit. Folyvást történeteket kell mondania. Folyvást ki kell találnia őket. Amíg van történet, semmi hiba. Még utolsó pillanataiban is, állítólag, egy végzetes zuhanás másodpercnyi töredéke alatt is – vagy amikor már-már vízbe fullad – leperreg gyorsan előtte egész élete története.” (78-79.)

Együtt érezni egy állattal „könnyű”. Az állatoknak, egy kutyának például, vannak érzései, érzelmei, hozzánk hasonló módon, ebben legtöbbször egyetértünk. Az érzések azonban inkább az Itt és Most világában léteznek. A milyen lehet kutyának lenni kérdés fogósabb részét az érzések és más tapasztalatok egységes énné szerveződése jelenti. Az ember és a kutya közötti különbség inkább fokozati. A kutya is emlékezik, tanul, összefüggéseiben él meg dolgokat, van

időérzéke. Másrészt mi sem vagyunk kizárólag racionális történetek rabjai. Így aztán nem teljesen reménytelen az ember és az állat közötti narratív kapcsolat. Egy másik író, Amitav Ghosh a következő lehetőséggel játszik el *A puszkakereskedő legendája* című regényében (2020):

„*Nem szabad alábecsülnöd a történetek erejét. Van bennük valami elemi és felfoghatatlan. Sose hallottad még, hogy bennünket a történetmondás képessége tesz emberré, és választ el az állatoktól? (...) És mi van, ha az igazság még furcsább? Mi van, ha épp ellenkezően áll a dolog? Mi van, ha a történetmondás képessége nem kifejezetten emberi vonás, hanem inkább az állati énünk utolsó maradványa? Emlék, ami a nyelv előtti időkből maradt, amikor úgy kommunikáltunk, ahogy más élőlények teszik? Mi más lenne az oka, hogy az állatok csakis a történetekben szólalnak meg?*” (175.)

Az elmúlt években megélnék az érdeklődés az állati narrativitás iránt (McHugh, 2011; McCormack, 2019). Sorra jelennek meg olyan szépirodalmi művek, amelyek az ember-állat kapcsolatot állítják a középpontba, leginkább valamelyik társállat, főleg kutya vonatkozásában. Emellett előtérbe került az állatok világának narratív megértésére irányuló elméleti reflexió is, olyan kutatási területeken, mint az *ember-állat* vagy a *sokfajúság* tanulmányok (*human-animal studies, multispecies studies*). A filozófiában is új megközelítések erősödnek fel az állatok sajátos szempontjait illetően, vagy az antropológiában, az *antrozoológia* nevű terület kibontakozásával. Kutyákról szóló emlékezetes könyveket könnyen találunk a világirodalomban, kiemelkedő szerzőktől, mint Cervantes, Thomas Mann, Jack London, Bulgakov vagy Paul Auster, a magyarok közül Déry Tibor és Márai Sándor. Ahogy a társállatok egyre nagyobb szerepet játszanak az életünkben, a regényekben és filmekben való megjelenésük is gyakoribbá válik.

Ezek sorában kiemelkedik egy új magyar könyv, Beregi Tamás 2021-ben, a Helikon Kiadónál megjelent regénye, az *Egyszer egy kutya*. Az író saját életének eseményeit felidézve egy kutya, Lulu és egy ember, Bertram közös történetét mutatja be Lulu haláláig, illetve Bertram ezt követő gyászáig. A regény ívét a három nagy fejezet címe is kijelöli: I: *Végtelen még az időnk*; II: *Fekete lett hirtelen minden*; III: *Az örök megújulásba*. A történet bemutatja Bertram útját a Luluval való találkozásig, a kutyával töltött boldog éveket, megismerkedését Soyával, a kutya megbetegedését, a gyógyítására tett kísérleteket, a kutya fájdalmas halálát, Bertram gyászát, illetve az annak feldolgozására tett erőfeszítések folyamatát.

Bertramról a regény elején megtudjuk, hogy „*[g]yerekként élt-halt az állatokért, és kirándulásairól minden útjába kerülő négy- és hatlábú, szárnyas és lábatlan lényt begyűjtött*” (47.), sőt kutyája is volt, a Samu nevű óriás schnauzer. Ez a szenvedélye vezette arra, hogy

később az egyetemen biológia szakra jelentkezzen, ami azonban csalódással töltötte el: „Az egyetem megint csak pofon volt, csupa anatómia, biokémia, fiziológia, genetika, csupa latin név. Kínkeservvel, de végül mégiscsak lediplomázott.” (57-58.). Nem sokkal később „Bertram belátta: ez nem az ő világa, és munkahelyéről [egy növényvédelmi kutatóintézetből] kilépve, a természettudományokból kiábrándulva merész váltással a művészetek és a bölcsészettudományok felé fordult. (...) [E]zért a bölcsészkarra jelentkezett. Az egyetemen irodalomelméletet, művészettörténetet, filozófiát, antropológiát, esztétikát tanult” (58-59.), majd e területeken doktori képzésben folytatta tanulmányait, külföldi ösztöndíjakat kapott, írói pályába kezdett.

Történetünk kezdetén, amikor Bertram a harmincas éveiben jár, lelkesedése alábbhagyott. Otthonossá vált a budapesti éjszakai világban, amelyet Beregi *Egyetleneim* című könyve (2003) és az ebből készült film járt körül; életét a gondtalan bohémélet, az intellektuális emyedség és a megfáradt kiábrándultság különös vegyüléke határozta meg. Az ifjúkor felelősséget hárító kitolásának időszaka ez számára: könnyű kapcsolatok, alkalmi barátságok, valódi cél nélküli élet jellemzik. Ebben az állapotban találkozik Luluval, a mentett kutyával, akinek gazdit keresnek. Lulu „fajtatisztának ugyan nem mondható, de mindenképpen arisztokratikus és különleges kutya (...) Úgy sejtik, a kopóvér beagle- vagy tacskóvérrel keveredett benne, erre utalnak a lábán és a mellkasán lévő fehér foltok, valamint a két barna folt a szeme fölött, és kicsit heves vérmérséklete is. Lehet benne egy kis agárvér is, azért ilyen karcsú, légies. Kék szeme miatt pedig még az is elképzelhető, hogy valamelyik felmenője husky volt.” (27.) Ez az elragadó kutya alaposan megváltoztatja Bertram életét, egyelőre nem is sejtett mértékben:

„Évek múltán végül Bertramban is tudatosult, hogy Lulu hatására megváltozott. Kilábalt a kóros depresszióból. A világot már egyáltalán nem látta sötétben. Szóba elegyedett az utcákon mindig lefelé baktató nyugdíjasokkal, a babakocsit toló kismamákkal a türbénél, sőt még a gyerekekhez is volt egy-egy jó szava. Élete nem vett ugyan gyökeres fordulatot, de kibillent a mélypontról. Nem szorongott többé, ha egyedül feküdt be az ágyába, mert hallotta a szomszéd szobában Lulu megnyugtató szuszogását. Volt miért felkelni, kimenni az utcára, és volt miért hazajönni este. Életének lett ritmusa. Lulu tengelyt adott Bertram létének, mely tengelyre ráfűződhetett sok minden, az emberekhez való viszonytól kezdve a munkáig. Ha szüleinél vendégeskedett, nem kellett már feltétlenül füllentenie arról, hogy mit csinált a héten.” (113.)

Az együtt töltött gondtalan éveket követően, amelyek során Bertram és Lulu kettőse egy harmadik taggal, Soyával, Bertram barátnőjével egészül ki, hirtelen minden rosszra fordul, amikor Lulu egyre betegebb lesz, kiderül, hogy rákos beteg és nem sok esély mutatkozik a gyógyulására. Innentől Bertram és Soya élete erre a problémára összpontosul, kutyájukat

különbféle kezelések sorozatának vetik alá, több állatorvos tanácsát kérve: „*Elvesztették minden kapcsolatukat a valósággal. Bertram számára már csak a betegség létezett. A halál, amit mindenáron le kell győzni. Az nem lehet, hogy ne győzze le. Nem lehet.*” (287.)

Vajon miről és kiről szól az *Egyszer egy kutya?* Bertramról (Beregiről), Luluról (Loláról, Beregi kutyájáról), a kettejük kapcsolatáról? Életről és halálról? Bizonyára mindegyikről. Illetve még egy fontos dologról, ami folyamatosan áthatja a regényt: a fajok közötti kapcsolat ábrázolásának írói, narratív lehetőségeiről. A könyv egy pontján Bertram beszámol arról, hogy kiadója arra próbálja rávenni, hogy komoly témák helyett írjon inkább népszerű állattörténeteket: „*Ha rá hallgat Bertram, ha sikeres akar lenni, inkább ír gyorsan egy kutyás vagy macskás regényt. Az 'én így látom a gazdimat' típusú cuki könyvek most nagyon mennek. Nyugodtan illusztrálhatná is, hiszen legalább olyan kitűnő a rajztehetsége, mint az írói. Még egy aranyhőrcsögös sztorinak is örülne, most fognak például lefordítani és kiadni egy külföldi sikerregényt, amely egy házasított mosómedve szemével meséli el egy család széthullásának tragikus történetét.*” (71.) A gondolkodó és beszélő „cuki” állatok történeteinek ironikus említése jelöli ki a regény irodalmi horizontját: hogyan szólaltatható meg az élő és haldokló állat úgy, hogy elkerüljük az olcsó antropomorfizmus csapdáit?

Hogyan tárhatók fel a *megértés* határai? Mi egy állat, milyen kapcsolat létezhet állat (kutya) és ember között? Megérthetjük-e egymást, áthidalható-e a világok radikális mássága? Fontos látnunk, hogy a narratív megértés korlátai nemcsak az ember és állat között jelentkeznek, hanem ember és ember viszonyában is, főleg egy haldokló ember esetében. Megérthetjük-e a haldokló másik ember belső világát? Minden igyekezetünk és jószándékunk mellett időnként el kell fogadnunk a megértés lehetetlenségét is. A regényben, ahogy Nunez korábban idézett könyvében is, rendre visszatérő motívum a megértés kérdése. A beteg, egyre romló állapotú, haldokló kutya értelmezési problémát jelent a hozzá közel álló ember számára:

„- *Mi játszódhat le a kis lelkedben? – faggatta a kutyát egyre csak a fiú. Ha csak egy mondatot, ha egyetlen szót válthatott volna vele, ha csak egy pillanatra beleláthatott volna a fejébe, ha megkérdezhetne volna tőle, mit tegyen! Dobja ki végre az összes gyógyszert, bizza a természetre, hogy végezze, befejezze dolgát?*” (287.)

A megértésre tett kísérlet mindvégig a lehetséges és a lehetetlen határán imbolyog. A narrativitás paradoxona ez, amennyiben az értelmezés emberi kényszere éppen a határához érve válik transzparenssé és válik megkérdőjelezhetővé:

„*Lulu maga is érezte, hogy lassan feladja. Tudata még friss volt, érzékszervei tökéletesen működtek. De teste napról napra gyengült, elhagyta minden ereje. Pedig olyan sokat jelentett most az együttlét Bertrammal és Soyával. Sosem voltak még ilyen közel egymáshoz. (...)*”

Bertram volt az ő gazdája, és most már Soya is az lett. Velük szeretett volna maradni. // Búcsúzott a világtól. Az elmúlt hónapokban megszokta már, hogy néha rosszabbul van, néha jobban. Hozzászokott az injekciókhoz. Már szinte fel sem tűntek. De ez most más volt. Napok óta nem gyötörte már az éhség. Csak szomjúság tört rá néha-néha. Aztán az is csitult, végigszaladt a testén valami ismeretlen eredetű hullám, remegés, ami ijesztő volt, mégis elmosott minden félelmet. Nem értette a gazdit, miért nem hagyja őt, hiszen tudja, nem érnek semmit a tabletták. De nem volt képes haragudni rá. Sosem tudott. Láta, hogy kétségbe van esve. Hogy fél: sokkal jobban, mint ő. // Odament volna hozzá, megvigasztalta volna, hogy ne félj. Még mindig nem értette, mi történik vele. Miért szállt ki belőle minden erő, energia. Ezért azt sem tudta pontosan, hogyan vigasztalhatná meg Bertramot. Talán elég lett volna az ölébe fektetni a fejét, ránézni minden szeretetével.” (289.)

A regény harmadik részében, Lulu halála után, miután egy erdőben eltemették, Bertram „belezuhan a gyász éjsötét kútjába” (303.). Bertram a kutya megszállottjává válik, Lulu a képzeletében szinte eposzi magaslatokba emelkedik. Gondolatait teljesen áthatja a kutyája után maradt űr, felhagy az ambícióival, megromlik a kapcsolata szerelmével, Soyával, mély egzisztenciális válságba kerül:

„És kijárt, egyre csak kijárt az erdőbe, Lulu sírjához. Egész nyáron kijárt, egész ősszel. Lefeküdt a kövek mellé, rájuk fektette tenyerét, lehunyta a szemét. Érezte a földet a kövek alatt, a mélyben, az avarszagú levegőt maga körül, a fákat a magasban, igen, itt vagy velem, suttogta, itt vagy a virágokban, amerre bebarangoltuk az erdőt, a bogarakban, amelyek felszállnak a virágokról a madarak közé, a szélben, amely meghajtja a madárrajokat, a felhőben, amelybe beszállnak a madarak, az esőben, amely lehull az égből a fejemre, tudom, suttogta, hogy itt vagy mindenütt, majd a hátára feködt, és az ágakat figyelte, ahogy össze-összekoccannak a néma csendben.” (310.)

A történet végén gondolatait és érzelmeit tisztázandó, Bertram északi zarándokútra (talán Izlandra és Grönlandra) megy egy alkotói ösztöndíj keretében. Elvonul a világtól és teljesen átadja magát a végesség feldolgozásának:

„Zarándoklat volt ez az út. Vezeklés. Bertram úgy érezte, el kell jutnia a világ legvégére, azon is túlra, és azt is tudta, hogy mindezt Luluért teszi. Mintha már nem is a gyász elől menekülne, mintha a látható és a tapasztalható határainak átlépésével, az idő és a tér legvégső pontjának megkeresésével már magát a végességet, a halált akarná megismerni, kihívni, legyőzni, dacosan, csak azért is, itt, északon, bosszút állva, amiért elvitte a kutyáját.” (328.)

Nem túlzás azt mondani, hogy Beregi Tamás regénye a legjobb, legmélyebb irodalmi mű, ami az ember és kutya kapcsolatáról valaha napvilágot látott. Amellett, hogy nagyon erős

érzelmi erővel rendelkezik, az ember-állat viszony filozófiai, etikai perspektíváit is érzékenyen jeleníti meg. A halál és gyász kérdéseit illetően is kiemelkedő irodalmi alkotás, ami megerősíti a feltevésünket, hogy a mai emberek egy jelentős része számára az élet végessége a társállatokkal kialakított szoros kapcsolatban kerül átélhető közelségbe. A biológia tudományából, a „csupa anatómia, biokémia, fiziológia, genetika, csupa latin név” dermesztő közegéből kiábrándult író végül megtalálja a kulcsot az állati lélekhez, ha nem is diadalmas felfedezés formájában, inkább megélt örömként és tragédiaként. A narrativitás – korlátai ellenére – mégis működik, amikor irodalmi művek formájában érintik meg a nagy kérdések az olvasó belső világát. A könyvet mindenkinek ajánlom, aki a tanatológia témáit: a végesség, halál és gyász nagy kérdéseit nem csupán tudományos kutatásokból igyekszik megérteni, hanem a tágabb összefüggésekre is kíváncsi.

IRODALOM

- BEREGI T. (2003): *Egyetleneim*. Budapest, Európa Könyvkiadó
- BEREGI T. (2021): *Egyszer egy kutya*. Budapest, Helikon Kiadó
- DIAMOND, C. (1978): Eating meat and eating people. *Philosophy* 53 (206): 465-479.
- GHOSH, A. (2020): *A puskakereskedő legendája* (Fordította: Csuhai István). Budapest, Európa Könyvkiadó
- MASSON, J. M. (2021): *Elveszett társaink: Szeretetteljes gondviselés a gyászunk feldolgozásához* (Fordította: Szilágyi Eszter). Budapest, Édesvíz Kiadó
- MCCORMACK, B. (2019): Narrative, meaning and multispecies ethical ontologies. *Humanimalia* 11 (1) <https://humanimalia.org/article/view/9478>
- MCHUGH, S. (2011): *Animal Stories: Narrating Across Species Lines*. Minneapolis, London, University of Minnesota Press
- NEMES L. (2015): Narratív medicina és bioetika. *Századvég*, 74: 43-67.
- NEMES L. (2021): The personal is also the political - A betegség narratíva mint az emancipáció aktusa. In: KICSÁK L., KÖRÖMI G., KUSPER J. (szerk.): *Emancipáció – tegnap és ma*. Eger, Líceum Kiadó, 213–227.
- NUNEZ, S. (2019): *A barát* (Fordította: Hoppán Eszter). Budapest, Libri Kiadó
- SWIFT, G. (1994): *Lápvilág* (Fordította: Szász Imre). Budapest, Európa Könyvkiadó

Dr. Nemes László
filozófus, bioetikus
Simmelweis Egyetem
Magatartástudományi Intézet
nemeslal@hotmail.com